

СЕКЦІЯ 1.

Сталий розвиток та екологічна політика

УДК 339.1

Наталія Антонюк,
д.е.н., професор
Національна академія управління, м. Київ, Україна
Центр австрійсько-українських культурних досліджень, м. Грац,
Австрія

ПОЛІТИКА ІНТЕГРАЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ГРОМАДЯНСТВО: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СПОЖИВЧИХ МОДЕЛЕЙ ПЕРЕМІЩЕНИХ УКРАЇНЦІВ У КОНТЕКСТІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ ЄС

В умовах багаторівневої кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням Росії в Україну у 2022 році, понад 5 мільйонів українців знайшли тимчасовий або постійний притулок у країнах Європейського Союзу. Це переміщення є не лише гуманітарним і безпековим викликом, але й вікном можливостей для переосмислення ролі переселенців у сталому розвитку. Водночас ЄС активно просуває Зелений курс (Green Deal), а також політики циркулярної економіки, що передбачають залучення громадян до екологічно відповідального способу життя.

Українські переселенці, стикаючись із новими нормами сталого споживання, водночас приносять із собою культурні патерни ощадливості, повторного використання речей, локальної економіки. Це створює потенціал для їхньої інтеграції не лише як бенефіціарів соціальної підтримки, а як активних агентів екологічної трансформації.

Однак ця можливість супроводжується низкою викликів – від інституційних бар'єрів (мовні, правові, логістичні) до відсутності цілеспрямованих політик, що поєднують інтеграцію мігрантів із екологічним громадянством.

Мета дослідження: Дослідити, яким чином адаптація споживчих моделей серед українських переміщених осіб у країнах ЄС, зокрема в Австрії, може бути інституціоналізована в рамках циркулярної економіки – через політики сталого споживання, місцеві ініціативи та освітні інтервенції.

На цьому тлі постає запитання: чи можуть переміщені українці, які проходять процес інтеграції в новому культурному та нормативному середовищі, стати не просто об'єктами адаптації, а суб'єктами екологічної трансформації?

Це дослідження розглядає трансформацію споживчих звичок серед українців, переміщених внаслідок війни, з особливим акцентом на їхню екологічну обізнаність та потенціал інтеграції в практики циркулярної економіки. Дослідження зосереджено на випадку українських мігрантів в Австрії, аналізуючи їхню поведінку в новому соціальному середовищі та досліджуючи можливості для сталого споживання.

У розділі «Відстежуйте зміни» ми аналізуємо динаміку повсякденної споживчої поведінки після переїзду. Результати показують, що 60% респондентів адаптувалися протягом одного-двох років, і більшість повідомили про значні зміни в моделях покупок, харчових уподобаннях та використанні ресурсів.

Блок «Перевірте зелений радар» показує, що 50 % учасників добре поінформовані про екологічні ініціативи в Австрії, тоді як 70 % висловлюють активну підтримку місцевих кампаній сталого розвитку, що свідчить про сильну відповідність екологічним цінностям.

У розділі «Знайдіть прогалини» визначено ключові перешкоди для сталого споживання, такі як мовні труднощі, брак доступної інформації та обмежена інфраструктура для сортування відходів або ремонтних послуг у певних регіонах.

У розділі «Знайдіть зелене в рутині» ми документуємо екологічні практики, які вже інтегровані в повсякденне життя. Примітно, що 90 % респондентів повідомляють про сортування відходів, 60 % практикують енергозбереження, а 40 % регулярно користуються громадським транспортом або велосипедами.

Модуль «Карта циркулярного мислення» оцінює відкритість респондентів до циркулярної поведінки, такої як повторне використання, ремонт та апсайклінг. Хоча ці практики ще не поширені, потенціал для трансформації поведінки очевидний, особливо серед молодших та більш освічених учасників. «Міст двох світів» порівнює українські традиції ощадливості та винахідливості з австрійськими нормами циркулярної економіки. Ця культурна близькість може сприяти більш плавній адаптації та взаємозбагаченню практик сталого розвитку.

Нарешті, блок «План на майбутнє» пропонує практичні рекомендації щодо просування циркулярної поведінки серед переміщеного населення та висвітлює, як ці моделі можна перенести та масштабувати в Україні під час післявоєнного відновлення.

В заключному розділі дослідження запропоновано кілька стратегічних напрямків майбутніх дій: розвиток національних центрів циркулярної економіки, створення цифрових платформ з гейміфікацією для просування екологічно чистих звичок та впровадження програм «зеленого повернення» для тих, хто планує повернутися до України. Ці ініціативи можуть не лише сприяти більш плавній адаптації в приймаючих країнах, але й підготувати переміщених осіб до активної участі у сталому відновленні України.

Результати дослідження демонструють зростання екологічної обізнаності та гнучкості поведінки серед переміщених українців. Ці результати підкреслюють необхідність інституціоналізації підтримки сталої інтеграції через інновації в політиці, залучення громад та цільові освітні програми. Вони також підкреслюють потенціал українських мігрантів зробити вагомий внесок в екологічний перехід Австрії, водночас закладаючи основу для зеленої трансформації у відбудові України. Загалом, дослідження підтверджує, що українські мігранти не лише інтегруються в суспільства, що їх приймають, але й мають потенціал стати ключовими учасниками екологічної трансформації – як в Австрії, так і в майбутній відбудові України. Цей людський потенціал має бути визнаний, підтриманий та стратегічно мобілізований як життєво важливий ресурс для побудови сталого майбутнього

Дослідження виявляє, що незважаючи на високу особисту мотивацію до ощадливості та інтерес до екологічних тем, мігранти часто зіштовхуються з бар'єрами:

- мовні труднощі та недостатня інформація (особливо щодо систем сортування, правил ремонту, програм ресайклінгу);
- інституційна фрагментація (різні правила у різних федеральних землях або регіонах);

Поточні програми інтеграції мігрантів у більшості країн ЄС зосереджені переважно на мовній, професійній та соціальній інтеграції. *Екологічна* складова – тобто розвиток навичок сталого споживання, участі у циркулярних практиках, зниження вуглецевого сліду – майже не представлена у відповідних курсах або програмах.

Водночас концепція *екологічного громадянства* (Dobson, 2003) передбачає активну участь громадян (включно з мігрантами) у формуванні екологічно відповідального суспільства через повсякденні дії, політичні рішення та участь у громадських ініціативах.

Багато переміщених осіб зберігають активний зв'язок з Україною (через сім'ї, спільноти, громадську діяльність). Вони можуть стати провідниками сталих практик – через обмін знаннями, створення транснаціональних ініціатив, повернення з новими навичками.

Особливо перспективними є:

- розвиток цифрових платформ з гейміфікацією для сталого споживання;
- створення програм «зеленого повернення» для підтримки мігрантів, які хочуть повернутися з екологічним досвідом;
- залучення діаспори до консультацій з екологічної політики в Україні.

Українські переміщені особи – це не лише вразлива категорія, що потребує підтримки, але й потужний ресурс для зеленого переходу як в приймаючих країнах, так і в поствоєнній відбудові України. Їхні побутові стратегії, культурна спадщина ощадливості, а також адаптивність у нових умовах можуть слугувати основою для формування нової екологічної культури в Європі та Україні.

Список використаних джерел:

1. Antoniuk N., Bochko O., Kulczycka J. (2024) Circular economy in Ukraine – A chance for transformation in industry and service. Publishing House MEERI PAS, Krakow, ISBN 978-83-67606-39-4, e-ISBN 978-83-67606-40-0, DOI: 10.33223/cireconukr/124
2. Antoniuk N., Kostiuk V. Recycling of Construction Waste During the War in Ukraine. Actual problems of the economics. Issue №7 (277) 2024. https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/07/7.24._topic_Nataliia-Antoniuk-Valentyn-Kostiuk-130-142.pdf
3. Dobson, A. Citizenship and the Environment / Andrew Dobson. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 208 с. <https://global.oup.com/academic/product/citizenship-and-the-environment-9780199256202>

4. European Commission. Circular Economy Action Plan. – Brussels : European Commission, 2020. – 24 p. https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/first-circular-economy-action-plan_en
5. Howaldt, J., Schwarz, M. Social Innovation and Migration: A Cross-European Perspective / Jürgen Howaldt, Michael Schwarz. – Dortmund : Sozialforschungsstelle TU Dortmund, 2017. – 116 p. https://www.socialinnovationatlas.net/fileadmin/PDF/eBooklet_SocialInnovationAndMigration.pdf
6. Khovanova-Rubicondo, K. Migrants' Environmental Behaviours in Host Countries: A Green Integration Perspective / Ksenia Khovanova-Rubicondo. – Paris : OECD, 2022. <https://www.oecd.org/environment/migrants-environmental-behaviours-in-host-countries.htm>
7. OECD. Green Integration of Migrants: Policy Pathways. – Paris : OECD Publishing, 2022. – 64 p. <https://www.oecd.org/environment/green-integration-of-migrants-0d8f34b0-en.htm>
8. UNHCR. Ukraine Refugee Situation: Integration Challenges in Host Countries. – Geneva : UNHCR, 2023. – 36 p. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>